

การสื่อสารเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

Communication for Revival and Inherit Tai-Yong Ethnic Culture in Makok Sub-District,
Pasang District, Lamphun Province, Thailand.

อัจฉราภรณ์ วรรณมะกอก. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Atcharabhorn Wanmakok, Faculty of Management Sciences, Lampang Rajabhat University.

Asawin Nedpogaeo, Graduate School of Communication Arts and Management Innovation,

National Institute of Development Administration.

Email: atcharabhornwmk@gmail.com , asawin.n@nida.ac.th

Received: 29 November 2022 ; Revised: 1 December 2022 ; Accepted: 6 December 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยการสื่อสารเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานภาพของวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก ช่วงก่อน และหลัง การรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ 2) เพื่อศึกษาการสื่อสารในการรื้อฟื้นและสืบทอด วัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้น และสืบทอดวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นกลไกในการดำเนินงาน ร่วมกับการใช้กระบวนการ และเครื่องมือบางส่วนของ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community Based Research : CBR) ในการวิจัย โดยศึกษาผ่านประเด็นที่ชุมชนเลือกคือ “การห้อยโคมยี่เป็ง” ของคนไทยที่บ้านมะกอก ผลการวิจัยพบว่าสถานภาพของวัฒนธรรมไทยของประเด็น “การห้อยโคมยี่เป็ง” ช่วงก่อนการวิจัยอยู่ในสภาพ “กำลังพิการหรือกำลังบกร่อง” และคาบเกี่ยวกับ “ใกล้สูญหาย” กลยุทธ์ที่ทำคือ “ฟื้นฟูหรือรื้อฟื้นประเพณีนี้” โดย ค้นหาคุณค่าและความหมาย ผูกทำโคม สื่อสารคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมแก่คนในชุมชน ได้รับรู้และเข้าใจ หลังกระบวนการวิจัยพบว่า ในหมู่บ้านมีคนทำโคมเป็น 11 คน และสามารถทำขายได้ และ เข้าใจความหมายของวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้สถานภาพของวัฒนธรรมขยับเป็น “ดำรงอยู่แบบเดิมไม่ได้” ต้องปรับประยุกต์ให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและสืบทอดโดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การสื่อสารเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของในประเด็น “การห้อยโคมยี่เป็ง” พบว่าต้องใช้กลยุทธ์ “อนุรักษ์/รื้อฟื้น/ฟื้นฟู” โดยการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม คือ 1) ร่วมกันสืบค้นข้อมูลคุณค่าและความหมาย 2) ร่วมผลิตสื่อโดยเป็นผู้แสดงในสื่อ นั้น 3) ร่วมตรวจสอบเนื้อหาและรูปแบบสื่อ 4) ร่วมวางแผนการ เผยแพร่และเลือกสื่อในชุมชนให้เหมาะสม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง ได้แก่ 1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเกิดการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง คือ 1.1) ปัจจัยในกระบวนการสื่อสาร 1.2) ปัจจัยนอกมิติการสื่อสาร ได้แก่ “บริบทชุมชน” คือ ผู้นำชุมชน และ การสื่อสารภายในชุมชน อีกทั้งมี “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” ที่เป็นทุนบุคคล รวมถึง “การเมืองและนโยบายท้องถิ่นยวภาครัฐ” และ “เทคโนโลยีการสื่อสาร” ซึ่งปัจจัยด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารเป็นทั้งปัจจัยด้านบวกและด้านลบ อีกทั้งมีปัจจัยทางด้านศึกษาด้วย 2) ปัจจัยด้านศักยภาพการต่อสู้ของวัฒนธรรม เนื่องจาก “โคมเป็นสื่อวัตถุ” ต้องขับเคลื่อนด้วยคนที่เข้าใจ จึงต้องสร้างศักยภาพ ความสำเร็จ ความเข้าใจ รวมถึงศักยภาพการสื่อสาร ให้แก่ “คนในชุมชน” ให้เกิดการถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังได้ อีกประการหนึ่งคือ “ความยาก-ง่าย” ของวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า ในกระบวนการวิจัยมี “นวัตกรรมทางสังคม” เกิดในชุมชนบ้านมะกอก 3 รูปแบบ คือ 1) นวัตกรรมกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกลไกในการขับเคลื่อน ประสานกับการใช้กระบวนการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น 2) นวัตกรรมการสร้างการเรียนรู้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมภายในชุมชน และ 3) นวัตกรรมสร้างสรรค์เส้นทางการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วยกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านมะกอก

คำสำคัญ : การสื่อสาร, การรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรม, วัฒนธรรมไทยอง, การมีส่วนร่วม

Abstract

This research aimed to study 1) the status of Tai-Yong culture in Makok Sub-District before and after the revival and inheritance of Tai-Yong culture, 2) the communication in the revival and inheritance of Tai-Yong culture in Makok Sub-District. and 3) the factors affecting the recovery and inheriting Tai-Yong culture in Makok Sub-District. This research was qualitative research using participatory action research (PAR) as a mechanism for implementation in conjunction with the process and some of the tools Community Based Research (CBR) by studying the issues selected by the community are “Yi-Ping lanterns hanging” by Tai-Yong people Ban-Makok.

The results showed that the status of Tai-Yong culture “Yi-ping lantern hanging” before the research was in a state of “Being disabled or being impaired” and overlaps with “near lost”, the strategy is “Reviving or revitalizing this tradition” by searching for values and meanings, practicing lantern making, and communicating values and meanings of culture to people in the community to know and understand. After the research process, it was found that there are 11 lantern makers in the village who can sell them and understand the meaning of culture more shifting the status of culture to “Can’t exist as before” must be adapted to the changes of the times and inherited through continuous participatory communication.

The communication to revive and inherit Tai-Yong culture on issues “Hanging the Yi Ping lanterns” found that it required a strategy. “Conservation/revitalization/restoration” through participatory communication: 1) collaboratively search for value and meaning information 2) co-produce media by acting as actors in that media 3) co-examine content and forms of media 4) co-operate Disclose the distribution and choose the media in the community accordingly.

Factors affecting the revival and inheritance of Tai-Yong culture are 1) Factors that cause change and the revival and inheritance of Tai-Yong culture were: 1.1) Communication process factors 1.2) Factors outside the communication dimension, namely “community context

community leaders and communication within the community, as well as “cultural costs” that are individual capital, including “politics and government tourism policies” and “communication technology” where communication technology factors are both positive and negative factors. There is also an educational factor. 2) The factor of fighting the potential of culture because the “Lantern is an object medium” must be driven by people who understand. Therefore, the potential, knowledge, understanding, and communication potential must be created for “people in the community” so that they can be passed on to the next generation. Another is the “Difficulty-easy” of culture

It was also found that in the research process, there “Social innovation” was born in Ban-Makok community in 3 forms: 1) research process innovation to solve problems within the community; using a participatory action research process is a driving mechanism 2) innovation in creating learning process, participatory communication within the community, and 3) innovation in creating a new cultural learning path through a research process. Participate in people in the Ban-Makok community.

Keywords: communication, revival and inheritance of culture, Tai-Yong culture, participation

บทนำ

ชาติพันธุ์ไทยของเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่น่าสนใจในจังหวัดลำพูน แม้ว่าไทยองจะเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของ จ.ลำพูน แต่ก็ยังมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาในระยะใกล้เคียงกัน อาทิ ยวนโยนก ไทใหญ่ (เงี้ยว) ยางแดง (กะเหรี่ยง) เชน ลัวะ ฮ่อ ม่าน (พม่า) ซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานกันทั้งทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ส่งผลให้ วัฒนธรรมของคนถูกกลืนหายไปทีละน้อย ประกอบกับนโยบายการพัฒนาที่เน้นความ “เหมือนกันหมด” โดยเฉพาะนโยบายชาตินิยมมุ่งสร้างความเป็นไทย และการมุ่งสร้างความสำเร็จทางด้านวัตถุโดยไม่สนใจ ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ และบริบทของชุมชน และยังมีแรงปะทะทั้งจากระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม การวิ่งตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนคนไทยอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนยังไม่สามารถดั่งรับสิ่งใหม่ที่เข้ามาอย่างรู้เท่าทัน และแม้ว่าจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมของ ชาติพันธุ์ของตนในวิถีชีวิตปกติแต่ลูกหลานของคนไทยองในปัจจุบันทั้งที่อยู่ในพื้นที่ และที่ออกจากพื้นที่ไป ศึกษาเล่าเรียนนอกชุมชนต่างยังไม่รู้ ไม่เข้าใจไม่ตระหนักถึงความสำคัญของ วัฒนธรรมไทยอง และยังห่างไกลกับความเป็นคนไทยอย่างมากไทยองเป็นกลุ่มคนเชื้อสายไทลื้อ อพยพมาจากเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา ประเทศจีน ในปี พ.ศ. 1773 แล้วมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองยอง ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐบาลน ของประเทศเมียนมาร์ในปัจจุบัน การอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ จ.ลำพูน ของคนชาติพันธุ์ไทยองมี 2 ช่วงสำคัญ ช่วงแรกในปี พ.ศ. 2348 – พ.ศ. 2356 อพยพมาในลักษณะ “เทครัว” และช่วงที่สองอพยพมาในช่วงปี พ.ศ. 2356 - 2359 (ไทยอง ชีวิต ศรัทธา สล่าแผ่นดิน, 2551: 33)

ตำบลมะกอก อำเภอปายาง จังหวัดลำพูน เป็นตำบลที่มีชาวชาติพันธุ์ไทยองตั้งรกรากอยู่ นานกว่า 200 ปี ปัจจุบันมี 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหนองสร้อย หมู่ 2 บ้านดินดอย หมู่ 3 บ้านหวาย หมู่ 4 บ้านมะกอก หมู่ 5 บ้านสันกำแพง หมู่ 6 บ้านพระบาท หมู่ 7 บ้านป่าหมื่น หมู่ 8 บ้านกัวมื่น และ หมู่ 9 บ้านบ่อหิน (เทศบาลตำบลมะกอก, 2558: 3) นอกจากตำบลมะกอกจะเป็นตำบลที่มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ของ ชาติพันธุ์ไทยองอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากแล้วยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในรูปแบบของวิถีชีวิตที่ผู้โยงกับ ความเชื่อทางศาสนาอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น วิหาร หอธรรม บ้านยอง และอยู่ใน รูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีชาวยองในรอบปี แต่ถึงแม้จะยังมีทุนทางวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นอยู่ แต่ก็มีปัญหาหนักใจคือการสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

ทองคำ จอมขันเงิน (สัมภาษณ์: 2558) รองประธานสภาวัฒนธรรมตำบลมะกอก กล่าวว่า “หน้าที่ที่เยาวชนส่วนใหญ่เริ่มจะไม่ค่อยรู้จักว่าตัวเองเป็นใคร คนของมาจากไหน อาหารการกินของคนเองก็รู้จัก กินไม่เป็น ภาษายองก็เริ่มจะไม่พูดกัน เยาวชนที่ทำงานร่วมกันในพื้นที่ก็ทำในฐานะเป็นสภายาวชน แต่พอโตขึ้นก็ยังไม่มีรุ่นใหม่ๆ มาสืบทอดต่อ เริ่มหนักใจว่าทิศทางของเยาวชนบ้านเราจะไปทางไหนในอนาคตถ้ายังไม่รู้จักตัวเองแบบนี้”

แต่เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลโดยการพูดคุยกับคนในชุมชน และสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ กลับพบว่าผู้นำหรือแม้กระทั่งผู้ใหญ่วัยกลางคนหรือวัยทำงานก็ยังไม่รู้จักรากเหง้าและความหมายของวัฒนธรรมตนเองอย่างถ่องแท้ ปัญหาที่พบนี้ จึงไม่ได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะปัญหาเยาวชนไม่รู้จักตนเองเท่านั้น แต่กลายเป็นคนทุกรุ่นก็มีปัญหาเหมือนกัน การที่ผู้ใหญ่ไม่มีความหมายและคุณค่า และวัฒนธรรมของตนจึงส่งผลให้มองไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม เมื่อไม่เห็นความสำคัญ จึงทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นไปแบบกระต่อนกระแต่นไม่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไปได้อย่างไม่ครบถ้วน และในบางเรื่องเช่นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนานั้น ถ่ายทอดได้น้อย หรือบางคนถ่ายทอดไม่ได้เลย วัฒนธรรมไทยของจึงค่อย ๆ เลือนหายไป จากที่กล่าวมาแล้วจึงเห็นว่า เมื่อมนุษย์ใช้การสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรม การจะรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ ในชุมชน ตำบลมะกอก จึงควรพิจารณาเอาการสื่อสารมาเป็นส่วนสำคัญในการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของในครั้งนี้โดยทำงานร่วมกับชุมชนเจ้าของปัญหาด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก ในช่วงก่อน และหลัง การรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารในการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้น และสืบทอดวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

1. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม : การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเป็นการฝึกสมาชิกในสังคมให้มีกระบวนการร่วมกันคิด ฟัง และเคารพความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ เกิดสำนึกเชิงสาธารณะ และกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสม (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542: 4-5) ทางด้านเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมี 7 ประการคือ 1) กระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง 2) สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้าน 3) พิสูจน์ความสามารถในการเรียนรู้การผลิตสื่อด้วยตนเอง 4) สร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชนเพื่อเป็นช่องทางที่ส่งข่าวสารจากจุดยืน มุมมอง และทัศนะของตน 5) ให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน 6) ผลจากการสื่อสารของชุมชนแม้จะเกิดจากบางส่วนของชุมชนจะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา 7) ช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ, กัจจกร หยุยยะพงศ์, รุจิรา สุภาษา และ วีระพงษ์ พลนิกรกิจ , 2542 : 42-43)

2. แนวคิดเรื่ององค์ประกอบทางการสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม : กระบวนการสื่อสารในการวิเคราะห์การสืบทอดวัฒนธรรมนั้น กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2554: 97) กล่าวว่า มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และ ผู้รับสาร และเรียงองค์ประกอบเหล่านี้ว่า “ธาตุทั้งสี่” ของกระบวนการสื่อสาร และหากการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมมีปัญหาขึ้นจึงเรียกว่า “พบอาการของโรค” 4 โรคที่มีอาการคือ 1) ผู้ส่งสารลดน้อยหรือหายไป 2) เนื้อหาสารเลือนหายหรือผิดเพี้ยน 3) ช่องทางในการสื่อสารลดน้อยลง และ 4) ผู้รับสารมีปริมาณลดน้อยลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการแบ่งเส้นทางการสืบทอดวัฒนธรรม กาญจนา แก้วเทพ (อ้างถึงในกุลธิดา อุบุรณกุล, 2555: 45-47) มี 3 รูปแบบได้แก่ 1) เส้นทางการตายายสอนหลาน 2) เส้นทางการตายายพาทำ และ 3) เส้นทางการหลานถามตายาย

3. แนวคิดสถานภาพของวัฒนธรรม : วัฒนธรรมมีหลายสถานภาพ สมสุข หินวิมาน (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553: 266) และ กาญจนา แก้วเทพ (2549: 34-37) ได้ประมวลเกณฑ์การศึกษา สถานภาพวัฒนธรรม และกลยุทธ์ที่ใช้อยู่บนและสืบทอดวัฒนธรรมของวัฒนธรรมทั้ง 6 สถานภาพ ได้แก่ 1) “สูญหายไปแล้ว” กลยุทธ์คือ “การรื้อฟื้น-ฟื้นฟู” 2) “กำลังจะสูญหาย” กลยุทธ์คือ “การอนุรักษ์” 3) “กำลังพิการ/บกร่อง” กลยุทธ์คือ “การสืบทอดทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร” 4) “ดำรงอยู่แบบเดิมไม่ได้” กลยุทธ์คือ “ปรับคงเดิม/ ประยุกต์” 5) “เพี้ยนไปจากเดิม/แตกแถว” กลยุทธ์คือต้อง “ปรับให้เข้าแถว เข้าร่องเข้ารอย” ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา และ 6) “ยังสมบูรณ์ดีอยู่” กลยุทธ์คือ “ส่งเสริม และเผยแพร่ อย่างสม่ำเสมอ”

4. แนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่า : Claude Levi- Strauss (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, พระณรงค์ฤทธิ์ ขตติโย, กนก กาคำ, สุวัฒน์ ญานะโค และชนิษฐา นิลผึ้ง, 2551: 136) เสนอว่า วัฒนธรรมนั้นมีทั้ง “ส่วนที่เป็นพื้นผิว” และ “ส่วนที่อยู่ข้างล่าง” หากเปรียบเทียบวัฒนธรรมกับ “ต้นไม้” แล้ว “ส่วนที่เป็นพื้นผิว” คือส่วนที่มองเห็น อยู่เหนือดินได้แก่ส่วนของ ดอก ใบ ผล และ ลำต้น ซึ่งเปรียบได้กับ “รูปแบบของวัฒนธรรม” อีกส่วนหนึ่งคือ “ส่วนที่อยู่ข้างล่าง” เปรียบเหมือน รากของต้นไม้ที่อยู่ใต้ดิน เราไม่สามารถมองเห็นได้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม อันได้แก่ เนื้อหา ความหมาย และคุณค่า ของวัฒนธรรม ซึ่งในกระบวนการ การรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมนั้น เราจำเป็นต้องศึกษาให้ลึกซึ้งทั้งส่วนที่ “อยู่ใต้ดิน” และ “อยู่บนดิน”

5. แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม : แนวคิดนี้เป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้น ดำรงอยู่ สูญสลาย ได้อย่างไร ทำไม และเพราะอะไร R. Williams (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2553: 675) กล่าวว่าแนวคิดนี้จะมองวัฒนธรรมแบบเป็นกระบวนการ ที่เชื่อมโยงกับบริบทอื่นรอบตัวของวัฒนธรรมนั้น ซึ่ง จะทำให้สามารถอธิบายต่อไปได้ว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร และทำไม อนึ่ง วัฒนธรรมที่ได้รับการ ผลิตซ้ำจำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่เสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความอยู่รอด และการดำรงอยู่ของ วัฒนธรรม

6. แนวคิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสืบทอดวัฒนธรรม : ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่กระทบชุมชนใน หลายทางแต่ชุมชนมักมีแรงภายในเป็นเกราะป้องกัน ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ 1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง คือ (1) ปัจจัยภายในกระบวนการสื่อสาร คือ S-M-C-R และ (2) ปัจจัยภายนอก มิติการสื่อสาร เช่น บริบทชุมชน ต้นทุนทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม มิติทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี เทคโนโลยี สื่อสารมวลชน (2) ศักยภาพในการต่อสู้ของวัฒนธรรม/ สื่อพื้นบ้าน คือ คุณลักษณะของตัววัฒนธรรม คุณลักษณะของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม (3) ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวของสื่อ พื้นบ้านหลายงานพบว่า “ตัวแปรแทรกซ้อน” บางตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น อัตราความเร็ว-ช้า/ ความรุนแรงของ การเข้ามาของปัจจัยภายนอก รวมถึง ตัวแปรเรื่อง “ประเภทของสื่อพื้นบ้าน/วัฒนธรรม” และ ความหมายสองด้านของ “การปรับตัว” (ทิพย์พุก ภฤษสุนทร, 2552: 453-461)

7. แนวคิดเรื่องทุน : P. Bourdieu 1986 (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2551 หน้า 188-191) กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง “ทุน” ว่ามีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ 2) ทุนวัฒนธรรม ซึ่งสามารถ ดำรงอยู่ได้ใน 3 สถานะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในรูปแบบของ วัดถุ สถาบัน และ ปัจเจกบุคคล 3) ทุนสัญลักษณ์ 4) ทุนสังคม ซึ่งทุนด้านต่าง ๆ เหล่านี้สามารถเป็นปัจจัยในการหนุนเสริมในการรื้อฟื้นและ สืบทอดวัฒนธรรมได้

8. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อวัตถุพื้นบ้าน : วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1) วัฒนธรรมเชิงความคิด และ 2) วัฒนธรรมเชิงวัตถุ โดยคุณสมบัติพื้นฐานของสื่อวัตถุ คือ มีลักษณะทางกายภาพปรากฏชัดเจน มองเห็น และจับต้องได้หรืออาจจะลิ้มรสได้ และอาจมีคุณสมบัติอื่นด้วย เช่น ความคงทน อายุยืนนาน เป็นต้น และนอกเหนือจากคุณสมบัติทางกายภาพแล้วสื่อวัตถุบางชนิดนอกจาก “มองเห็นด้วยตา” แล้วยังสามารถ “สัมผัสด้วยใจ” ด้วย เช่น ศิลปวัตถุ (กาญจนา แก้วเทพ, สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ และทิพย์พุก ภฤษสุนทร, 2554 หน้า 258-259) และเนื่องจาก โคมยี่ปิง เป็น สื่อวัตถุพื้นบ้าน ซึ่งมีคุณค่าทางศาสนา ผู้วิจัยจึงนำเอาแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษาด้วย

9. การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทยองและไทลื้อ : ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของกับชาติพันธุ์ไทยอง และชาติพันธุ์ไทลื้อ ได้แก่ 1) งานวิจัยเรื่อง “ไทยองย้ายแผ่นดิน” ของแสวง มาละแซม (2544) ที่แสดงให้เห็นถึงที่มาของชาติพันธุ์ไทยอง การตั้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรมของชาวไทยอง 2) งานวิจัยเรื่อง “การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท : กรณีศึกษาหมู่บ้านของ ต.บวักค่าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่” ของรัตนพร เศรษฐกุล (2537) ที่กล่าวถึงความแตกต่างของ ชาวไทยองและไทลื้อ และการเรียกตนเองว่าคนไทยอง และ 3) งานวิจัย “การประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน โดยเป็นการศึกษาเชิงทดลองกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ชุมชนประตูปา อ.เมือง จ.ลำพูน” ของอินันท์ ธรรมเสนา (2553) ศึกษาการประกอบสร้างความหมายของเยาวชนไทยอง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ร่วมกับกระบวนการ และเครื่องมือบางส่วน ของ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community Based Research : CBR) โดยศึกษาผ่านประเด็นการรื้อฟื้นและสืบทอด วัฒนธรรม “การห้อยโคมยี่ปิงของคนไทยอง บ้านมะกอก ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” เนื่องจาก บ้านมะกอกเป็นชุมชนที่ต้องการขับเคลื่อนงานด้านการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง อีกทั้งประเด็น “การห้อยโคมยี่ปิงของคนไทยอง” คนในชุมชนบ้านมะกอกได้คัดสรรมาเองตามหลักสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) เช่น การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเวทีการวิจัย ได้แก่ เวทีการอบรมทำโคมยี่ปิง เวทีการออกแบบและกระบวนการในการสร้างสรรค์ สื่อเพื่อสร้างความภาคภูมิใจและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และในงานประเพณีของชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้วิธีการ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบ Snowball Technique แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ภายในชุมชน รวม 22 คน ได้แก่ 1) ผู้นำที่เป็นทางการที่มีหน้าที่ดูแลในเรื่องวัฒนธรรมไทยอง 2) ผู้นำธรรมชาติ (ไม่เป็นทางการ), คนในชุมชน กลุ่มที่สอง เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักภายนอกชุมชน ที่มีความรู้สามารถให้ข้อมูล หรือมุมมองต่าง ๆ ต่อวัฒนธรรมไทยองแก่ผู้วิจัยได้ จำนวน 1 คน

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยวิเคราะห์ทั้งข้อมูล จากการค้นคว้าเอกสาร และจากกระบวนการวิจัยแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปรวม โดยนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลขั้นต้นมาพิจารณาร่วมกันโดยวิธีการจำแนกประเภท เปรียบเทียบ ตีความ โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาประกอบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย และ การอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 สถานภาพของวัฒนธรรมไทยองใน ตำบลมะกอก ในช่วงก่อน และหลัง การรื้อฟื้น และสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง

สถานภาพวัฒนธรรม “โคมยี่ปิง” ก่อนการวิจัยพบว่า 1) มิติ “ภูมิปัญญา” ได้ “สูญหายไปแล้ว” ไม่มีผู้รู้ที่มี ภูมิปัญญาการทำโคมยี่ปิงแล้ว วัฒนธรรมอยู่ในสถานภาพ “สูญหายไปแล้ว” 2) มิติ “คุณค่าและความหมาย” ยังมีผู้รู้ที่ถ่ายทอดคุณค่าและความหมายได้เพียง 6 คน โดยการถ่ายทอดอยู่ในรูปแบบของการเทศนาธรรมของ เจ้าอาวาสวัดมะกอกในเทศกาลยี่ปิง แต่ในชุมชนไม่มีใครมีการสื่อสารกัน จึงอยู่ในสถานภาพ “กำลังจะสูญหาย”

3) มิติ “รูปแบบ” นั้น “ยังคงอยู่” มีการผลิตซ้ำรูปแบบประเพณีนี้ทุกปี โดยมีการจัดงานห้อยโคมยี่ปิง ณ ลานวัดมะกอก แต่ไม่รู้ความหมาย แล้วซื้อโคมยี่ปิงมาจากนอกชุมชนมาห้อยเพราะทำไม่เป็น มิติด้านรูปแบบจึงอยู่ในสภาพ “กำลังพิการ/บกพร่อง”

ส่วนสถานภาพวัฒนธรรมหลังวิจัยพบว่า 1) มิติ “ภูมิปัญญา” การทำโคมที่สูญหายนั้นหลังจากผู้วิจัยร่วมกับชุมชนใช้ “กลยุทธ์รื้อฟื้นภูมิปัญญา” การทำโคมขึ้นมาใหม่โดย “จัดการอบรมการทำโคมยี่ปิง” ให้กลุ่มผู้สูงอายุและผู้สนใจ ทำให้ผู้ทำโคมได้ 11 คน คือผู้สูงอายุจำนวน 10 คน และผู้ที่ยังไม่เป็นผู้สูงอายุอีก 1 คน และร่วมกันทำโคมยี่ปิงออกจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน 2) มิติ “คุณค่าและความหมาย” ของโคมยี่ปิง หลังจากทำกิจกรรม “การอนุรักษ์คุณค่าและความหมายของการห้อยโคมยี่ปิง” โดยใช้กระบวนการการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (อ่านเพิ่มเติมในส่วนที่ 2) 3) มิติ “รูปแบบ” การห้อยโคมยี่ปิงที่ ยังคงอยู่ในสภาพ “พิการและบกพร่อง” ได้ใช้ “กลยุทธ์การสืบทอด” โดยสร้าง “ผู้ส่งสาร” ที่มีความรู้เรื่อง “คุณค่าและความหมายของโคมยี่ปิง” ขึ้นจากเวทีการวิจัย และ “ถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้รับสารในชุมชน” โดยการใช้กระบวนการการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเช่นกัน (อ่านเพิ่มเติมในส่วนที่ 2) สรุปได้ว่าหลังจากกระบวนการวิจัย สถานภาพของวัฒนธรรมไทยองในประเด็น “การห้อยโคมยี่ปิง” พัฒนาขึ้นเป็น “ดำรงอยู่แบบเดิมไม่ได้แล้ว” ต้องมีการปรับประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และต้องอาศัยการสืบทอด โดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อไปอีก เนื่องจากยังมีปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการสูญหายได้ตลอดเวลา หากไม่ถ่ายทอดให้คนในชุมชน เช่น คนในวัยกลางคน คนในวัยทำงาน และ เยาวชนในหมู่บ้าน ได้มีความเข้าใจ คุณค่าความหมายของประเพณีห้อยโคมยี่ปิง และมาสืบทอดวิธีการทำโคมยี่ปิงต่อไป

จากการผลวิจัยพบว่าสิ่งที่ได้ดำเนินการในกระบวนการวิจัยเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรม “ห้อยโคมยี่ปิง” สอดคล้องกับแนวคิดสถานภาพวัฒนธรรมและกลยุทธ์การทำงานด้านวัฒนธรรมที่ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2551: 124) และ กาญจนา แก้วเทพ (2549: 34-37) กล่าวว่า 1) หากวัฒนธรรมนั้น “สูญหายไปแล้ว” กลยุทธ์คือ “การรื้อฟื้น-ฟื้นฟู” 2) หากวัฒนธรรมนั้น “กำลังจะสูญหาย” กลยุทธ์คือ “การอนุรักษ์” 3) หากวัฒนธรรมนั้น “กำลังพิการ/บกพร่อง” กลยุทธ์คือ “การสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและ ผู้รับสาร” 4) หากวัฒนธรรมนั้น “ดำรงอยู่แบบเดิมไม่ได้” กลยุทธ์คือ “ปรับปรนและประยุกต์” 5) หากวัฒนธรรมนั้น “เพี้ยนไปจากเดิมหรือแตกแถว” กลยุทธ์คือต้อง “ปรับให้เข้าแถวเข้าร่องเข้ารอย” ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา และ 6) หากวัฒนธรรมนั้น “ยังสมบูรณ์คืออยู่” กลยุทธ์คือ “ส่งเสริมและเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอ” เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

ส่วนที่ 2 การสื่อสารในการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยองใน ตำบลมะกอก

ในกระบวนการวิจัยได้สร้างกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยองในประเด็นการห้อยโคมยี่ปิง เกิดการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) “ร่วมกันสืบค้นหาข้อมูลคุณค่าและความหมาย” เพื่อให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเอง โดยผู้วิจัยร่วมกับ เจ้าอาวาสวัดมะกอก ประธานสภาวัฒนธรรม ตำบลมะกอกและปราชญ์ชุมชน สืบค้นหาข้อมูลจากหนังสือ ตำรางานวิจัย และปัทมธรรม นำมาสรุปและนำเสนอในเวทีหารือการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง บ้านมะกอก

2) “การกำหนดประเภทสื่อที่ใช้สื่อสาร” โดยชุมชนและผู้วิจัยได้หารือในเวทีรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยอง บ้านมะกอก โดยได้ร่วมกันทบทวนช่องทางการสื่อสารของชุมชนที่มีอยู่ และเลือกช่องทางการเผยแพร่สื่อเพื่อสื่อสารถึง คุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง 2 ช่องทางคือ “ป้ายไวนิล 2 ผืน” ติดที่ศาลากลางบ้าน 1 ผืน เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมะกอกสัญจรไปมาและเป็นตลาด ทำให้ชาวบ้านมะกอกได้เห็นป้ายเป็นจำนวนมาก และ ลานวัดมะกอกซึ่งเป็นสถานที่จัดงานวัฒนธรรมห้อยโคมยี่ปิงของหมู่บ้าน และ “เอกสารข้อมูลวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิงบ้านมะกอก” สำหรับให้ทางผู้ใหญ่บ้านบ้านมะกอก อ่านออกเสียงตามสายทุกวัน ในขั้นตอนนี้สามารถสร้างความมั่นใจแก่ชุมชนให้เกิดการวิเคราะห์และออกแบบการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

3) “การผลิตสื่อ” ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันถ่ายภาพประกอบการทำไวเนลโดยชุมชนออกแบบว่า ในภาพควรมี เจ้าอาวาสวัดมะกอกที่เป็นผู้นำศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีผู้อาวุโส และคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ชุมชนเชื่อถือและเชื่อใจ มีผู้ใหญ่บ้านเพราะเป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความยอมรับและควรมีเด็กหรือเยาวชนในหมู่บ้านอยู่ในสื่อด้วยเนื่องจากเป็นความหวังและอนาคตของหมู่บ้าน หากนำบุคคลเหล่านี้มาไว้ในสื่อจะทำให้เกิดความน่าสนใจและเป็นแบบอย่างให้คนในชุมชนอยากทำตามได้ จากนั้นได้ (3.1) ตรวจสอบเนื้อหา และรูปแบบ โดยชุมชนมอบให้ผู้วิจัยออกแบบสื่อซึ่งได้นำเอาภาพของเจดีย์วัดมะกอก พระจันทร์เต็มดวง และสีทอง เพื่อให้เข้ากับเทศกาลยี่เป็งเข้าไปประกอบด้วย จากนั้นนำมาให้กับ เจ้าอาวาสวัดมะกอก ปราชญ์ชุมชน และผู้สูงอายุช่วยตรวจสอบข้อมูล และ รูปภาพให้ถูกต้องและเหมาะสม จึงได้ (3.2) สื่อที่พร้อมสื่อสาร ที่ผู้วิจัยนำไปผลิตโดยใช้งบประมาณของตนเอง กับงบประมาณของผู้ที่มีจิตกุศลในหมู่บ้านผลิตออกมาเป็นเป็น ป้ายไวเนล 2 ผืนและ เอกสารข้อมูลสำหรับให้ทางผู้ใหญ่บ้านบ้านมะกอก อ่านออกเสียงตามสาย ในขั้นตอนการผลิตสื่อนี้สร้างความสามารถในการเรียนรู้การผลิตสื่อด้วยตนเองของชุมชน ช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนและยังช่วยกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักว่าชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองส่งผลให้ชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง

ในกระบวนการวิจัยได้สร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนในกระบวนการสื่อสาร โดยผู้เข้าร่วมการวิจัย ได้แก่ ผู้นำทาง การ ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน และผู้วิจัย มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารขั้นตอนต่าง ๆ คือ การค้นหาปัญหา การสืบค้นความเป็นมา การออกแบบการรื้อฟื้นและสืบทอด รวมถึง การผลิตสื่อร่วมกัน ก่อให้เกิดผลดีในการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของ คือ รู้สึกภาคภูมิใจว่าเป็นเรื่องราวของตน กำหนดทิศทางในการรื้อฟื้นและสืบทอดร่วมกันของชุมชนได้ แม้จะเป็นการขับเคลื่อนงานร่วมกันของกลุ่มหนึ่งในชุมชนบ้านมะกอกที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย สอดคล้องกับที่ ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ สโรบล (2542: 4-5) กล่าวว่า การได้ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานข้อมูลที่เหมาะสมจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะ และกระบวนการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในสังคม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสม เป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม และยังสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2542: 42-43) ที่กล่าวถึงเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระดับชุมชนว่ามีเป้าหมาย 7 ประการคือ 1) กระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง 2) สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้าน 3) พิสูจน์ความสามารถในการเรียนรู้การผลิตสื่อด้วยตนเอง 4) สร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชนเพื่อเป็นช่องทางที่ส่งข่าวสารจากจุดยืน มุมมอง และทัศนะของตน 5) ให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน 6) ผลจากการสื่อสารของชุมชนแม้อาจเกิดจากบางส่วนของชุมชนจะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา 7) ช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชน

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้น และสืบทอดวัฒนธรรมไทยของใน ตำบลมะกอก

จากการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของในประเด็น “การห้อยโคมยี่เป็ง” คนของบ้านมะกอก ได้แก่ 1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม และ 2) ศักยภาพการต่อสู้ของวัฒนธรรม

1) “ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม” มี 2 ปัจจัยย่อย ได้แก่ (1.1) “ปัจจัยในกระบวนการสื่อสาร” คือ “ผู้ส่งสารเหลือน้อย” เพราะผู้ใหญ่ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดแก่ลูกหลาน ยังรู้ไม่กระจ่างชัดถึงความหมายและคุณค่าของวัฒนธรรมส่งผลให้ไม่ได้ถ่ายทอดความรู้ เรื่องราวและความหมายเหล่านั้นแก่ลูกหลาน ต่อมาคือ “เนื้อหาสาระเลือนหายหรือไม่ครบถ้วน” การถ่ายทอดความหมายและคุณค่าหรือรายละเอียดของวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไปไม่ครบถ้วน ในบางเรื่องถ่ายทอดไม่ได้เลย (ความรู้ส่วนที่เป็น กระพี้ เปลือก แก่น ก็หายไป) แต่ “ช่องทางการสื่อสาร” ยังมีอยู่เพราะในชุมชนยังมีช่องเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม แต่เมื่อ “ผู้ส่งสาร” ไม่รู้จะถ่ายทอดอย่างไร จึงทำให้เป็นไปแบบกระทอนกระแท่น ทางด้าน “การสื่อสารภายในชุมชน” ที่มีอยู่แล้ว เช่น

การบอกกันปากต่อปาก การแสดงธรรมเทศนา การใช้เสียงตามสาย การติดป้ายไวนิล เหล่านี้เป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และยังใช้สื่อใหม่อย่าง Line เอาไว้แจ้งข่าวสาร และ Facebook ของผู้ใหญ่บ้านซึ่งใช้เป็นช่องทางเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้าน เป็นการประสานการใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน และสื่อใหม่ในการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมให้ดำเนินไปได้อย่างดี ในส่วนของ “ผู้รับสาร” ซึ่งไม่ได้รับข้อมูลวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง จึงไม่เข้าใจ คุณค่าและความหมายวัฒนธรรม และยังมีสิ่งรบกวนจากภายนอก เช่น สื่อสมัยใหม่ หรือวัฒนธรรมอื่นที่แปลกใหม่กว่า รวมถึงมีข้อจำกัดจากปัจจัยด้านการศึกษาที่ทำให้เยาวชนมีข้อจำกัดด้านเวลาในการร่วมเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสิ่งที่พบในมิติการสื่อสารเหล่านี้ส่งผลให้วัฒนธรรมไทยของค่อยๆ หายไป บางอย่างทำอยู่แต่ไม่รู้ความหมายก็มีสิทธิ์ที่จะหายไปในอนาคต (มีดอก/ผล/ใบ แต่ไม่มีราก) ซึ่งสอดคล้องกับที่ กาญจนา แก้วเทพ (2554: 97) กล่าวว่า การสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และ ผู้รับสาร เรียกว่า “ธาตุทั้งสี่” ของกระบวนการสื่อสาร หากการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมเกิดปัญหาขึ้นจึงเรียกว่า “พบอาการของโรค” 4 โรค อาการคือ (1) ผู้ส่งสารลดน้อยหรือหายไป (2) เนื้อหาสาระเลือนหายหรือผิดเพี้ยน (3) ช่องทางในการสื่อสารลดน้อยลง และ (4) ผู้รับสารมีปริมาณลดน้อยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และยังสอดคล้องกับแนวคิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการสืบทอดวัฒนธรรม ที่ ทิพย์พยุห์ กฤษสุนทร (2554: 453-461) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัจจัยหลักอย่างหนึ่งก็คือ ปัจจัยภายในกระบวนการสื่อสาร คือ S-M-C-R ต่อมาคือ (1.2) “ปัจจัยนอกมิติการสื่อสาร” ที่มีผลต่อ “การห้อยโคมยี่ปิง” คือ (1.2.1) “บริบทชุมชน” ได้แก่ (ก) “ผู้นำชุมชน” ทั้งผู้นำทางการและไม่เป็นทางการมีผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ในกรณี “วัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง” ที่สูญหายไประยะหนึ่งเพราะ “ผู้นำทางศาสนา” ไม่ให้ความสำคัญ แต่เมื่อเปลี่ยนผู้นำทางศาสนาและมีผู้นำทางการที่สนใจจึงได้รื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมดังกล่าวขึ้นใหม่ โดยสนับสนุนให้เกิดพื้นที่สาธารณะหลายรูปแบบ ได้แก่ พื้นที่การเรียนรู้, พื้นที่การแลกเปลี่ยนของกระบวนการวิจัย, พื้นที่ในการจัดงานวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง และ พื้นที่สื่อสารในสื่อต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่การเผยแพร่สื่อเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง (1.2.2) “การสื่อสารภายในชุมชน” เช่น การบอกกันปากต่อปาก การแสดงธรรมเทศนา การใช้เสียงตามสาย การติดป้ายไวนิล เหล่านี้สามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้การรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิงดำเนินไปได้ดี สอดคล้องกับ ทิพย์พยุห์ กฤษสุนทร (2554: 453-461) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม มีปัจจัยที่อยู่นอกเหนือมิติการสื่อสาร เช่น บริบทชุมชน รวมอยู่ด้วย (1.2.3) “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” แม้ว่าบุคคลที่มีความรู้ด้านการทำโคมยี่ปิงจะไม่มีแล้ว แต่พบว่าชุมชนมีทุนที่สามารถนำมาขับเคลื่อนการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิงได้คือ “ทุนบุคคล” ได้แก่ (ก) “บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิง ” คือ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางวัฒนธรรมในชุมชน จำนวน 6 คน (ข) “บุคคลที่มีความสามารถหาแหล่งทุนสนับสนุน” สามารถเขียนโครงการเสนอแหล่งทุนของธนาคารออมสินมาได้ และนำมาเป็นเงินทุนเพื่ออบรมทำโคม และทุนการผลิตโคมของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านมะกอก (ค) “บุคคลสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ด้วยงานวิจัย” นั่นคือตัวผู้วิจัยเองซึ่งนอกจากอยู่ในฐานะผู้วิจัยแล้วยังอยู่ในฐานะชาวบ้านคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในบ้านมะกอกด้วยและเนื่องด้วยผู้วิจัยมีความรู้ด้านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมถึงกระบวนการและเครื่องมือในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้สามารถสร้างกระบวนการเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปิงในบ้านมะกอกได้ และชุมชนบ้านมะกอกยังสามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ต่อยอดได้อีกด้วย ซึ่งทุนวัฒนธรรมด้านบุคคลที่พบนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องทุนของ: P. Bourdieu 1986 (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2551 หน้า 188-191) ที่ว่า “ทุน” มีหลายรูปแบบ ทุนหนึ่งที่สำคัญคือ “ทุนวัฒนธรรม” และหนึ่งในนั้นคือ “ทุนด้านปัจเจกบุคคล” ซึ่งสามารถเป็นปัจจัยหนุนการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมได้ (1.2.3) “ปัจจัยด้านการเมืองและนโยบายท้องถิ่นจากภาครัฐ”

ซึ่งมีขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จังหวัดลำพูนมีนโยบายการท่องเที่ยวและสุขภาพจิตเทศบาล “โคมแสนดวง” ณ ลานเจ้าแม่จามเทวี และ วัดพระธาตุหริภุญชัย ในช่วงของเดือนยี่ปี่งหรือเทศกาลลอยกระทงเป็นจุดเด่น ส่งผลให้ได้รับความสนใจอย่างมาก จากกระแสดังกล่าว วัดมะกอกเล็งเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้คนเข้าวัดและ ได้มาศึกษาธรรมะได้จึงจัดให้มีวัฒนธรรมนี้กลับมาสู่วัดมะกอกด้วย สอดคล้องกับที่ ทิพย์พุก ฤกษ์สุนทร (2552: 453-461) กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม มีปัจจัยที่อยู่นอกเหนือมิติการสื่อสาร เช่น มิติทางการเมืองรวมอยู่ด้วย (1.2.4) “ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร” สามารถส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบ (ก) ผลด้านบวก คือมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น Line และ Facebook ประชาสัมพันธ์งาน “วัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปี่งบ้านมะกอก” ได้กว้างขวาง (ข) ผลด้านลบ คือแม้ว่าสื่อสมัยใหม่จะสามารถเผยแพร่เรื่องราวของโคมยี่ปี่งไปได้ไกล แต่ก็สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมต่างชาติเข้าชุมชนและเยาวชนได้รวดเร็วด้วย อาจส่งผลให้ลูกหลานไม่สนใจเรื่องราวของตนเองแต่ไปสนใจเรื่องราววัฒนธรรมอื่นที่แปลกใหม่แทน สอดคล้องกับที่ ทิพย์พุก ฤกษ์สุนทร (2552: 453-461) กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม มีปัจจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารรวมอยู่ด้วย

2) “ศักยภาพการต่อสู้ของวัฒนธรรม” เนื่องจาก “โคมยี่ปี่ง” เป็น “สื่อวัตถุพื้นบ้าน” แม้จะมีความหมายด้านศาสนาและความเชื่อวิถียุทธแต่หากขาดคนเข้าใจและเผยแพร่คุณค่าและความหมาย ซึ่งเป็น “ราก” ของวัฒนธรรม ตัวของ “โคมยี่ปี่ง” ก็ไม่สามารถขับเคลื่อนตนเองได้ ดังนั้นการสร้างศักยภาพให้แก่ “วัฒนธรรมการห้อยโคมยี่ปี่ง” ของคนยอบบ้านมะกอก จึงต้องใช้ (2.1) “การสร้างศักยภาพแก่คนในชุมชน” ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สร้างศักยภาพในการสื่อสาร เพื่อให้ถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังได้ โดยใช้การถ่ายทอดแบบองค์รวมของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในประเด็นยี่ปี่ง ในการวิจัยนี้ใช้เครื่องมือหลากหลาย ได้แก่ Timeline, การวิเคราะห์สถานการณ์ภาพวัฒนธรรม, การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่า เป็นเครื่องมือชุมชน วิเคราะห์และเข้าใจร่วมกันเพื่อวางแผนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสืบทอดการห้อยโคมยี่ปี่ง และยังมีกระบวนการ “After Action Review” ของวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสรุปและถอดบทเรียนของตนร่วมกับผู้วิจัย ซึ่งขั้นตอนนี้สำคัญมาก เพราะชุมชนจะได้บทวนสิ่งที่ทำในกระบวนการวิจัยเพื่อติดตั้งกระบวนการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อยอดได้ต่อไป (2.2) “ความยาก-ง่าย ของตัววัฒนธรรม” เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สูญหาย หากว่าทำยาก มีรายละเอียดมากเกินไปคนที่อยากศึกษาหรือสืบทอด อาจน้อยลงตามไปด้วย สอดคล้องกับ ทิพย์พุก ฤกษ์สุนทร (2552: 453-461) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม มีปัจจัยเรื่อง ศักยภาพในการต่อสู้ของวัฒนธรรมที่กล่าวถึงความเป็นไปได้ในมิติความสามารถของวัฒนธรรมที่มีผลจากปัจจัยภายใน นั่นคือคุณลักษณะของตัวสื่อหรือวัฒนธรรมนั้น คุณลักษณะของชุมชนท้องถิ่นของวัฒนธรรมนั้น ที่จะดินรนต่อสู้และดำรงอยู่ท่ามกลางปัจจัยภายนอกที่เข้ามาปะทะและกัดเซาะให้สูญสลาย

ส่วนที่ 4 นวัตกรรมจากกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้น

จากการวิจัยพบว่า กระบวนการวิจัยในครั้งนี้ได้เกิด “นวัตกรรมทางสังคม” ขึ้นในชุมชนบ้านมะกอก ได้แก่

(1) “นวัตกรรมด้านกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน” โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นกลไกขับเคลื่อน ร่วมกับใช้กระบวนการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลบางอย่างของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับชุมชนและชุมชนได้สะท้อนว่าเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์สามารถนำไปต่อยอดแก้ปัญหาในประเด็นอื่นได้

(2) “นวัตกรรมการสร้างการเรียนรู้กระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมภายในชุมชน” โดยสมาชิกจากบ้านมะกอกที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยมีระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารค่อนข้างสูง คือ มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตสื่อ และยังมีส่วนร่วมในการวางแผนการสื่อสารด้วย ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การสร้างการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรม

สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความเป็น “คนยอบบ้านมะกอก” ผ่านการสื่อสารรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สอดคล้องกับ ที่ รุจิรา สุภาษา (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2542 หน้า 43-46) กล่าวว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมี 3 ระดับ เรียงลำดับจากน้อยที่สุดไปมากที่สุดคือ 1) ระดับผู้รับสาร/ ผู้ใช้สาร 2) ระดับผู้ส่ง/ ผู้ผลิต/ ผู้ร่วมผลิต/ ผู้ร่วมแสดง และ 3) ระดับผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

3) “นวัตกรรมสร้างสรรค์เส้นทางการเรียนรู้วัฒนธรรมด้วยกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม” ในชุมชนบ้านมะกอก มีเส้นทางการเรียนรู้วัฒนธรรมสายใหม่ที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมรวมทั้งกระบวนการและเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นเส้นทางใหม่เพิ่มเข้ามานอกเหนือจากที่ กาญจนา แก้วเทพ (อ้างถึงใน กุลธิดา อุบุญกุล, 2555: 45-47) ได้แบ่งวิธีการสืบทอดวัฒนธรรมไว้เพียง 3 รูปแบบได้แก่ 1) เส้นทางตายายสอนหลาน 2) เส้นทางตายายพาทำ และ 3) เส้นทางหลานถามตายาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. เนื่องจากในกระบวนการวิจัยมีผู้นำท้องถิ่นจากเทศบาลตำบลมะกอกเข้าร่วมเรียนรู้ด้วยผู้วิจัย จึงเห็นว่าหากทางเทศบาลตำบลมะกอกหรือภาคีที่เกี่ยวข้องควรนำเอาแนวคิดการมีส่วนร่วมไปใช้ในการบริหารจัดการท้องถิ่นหรือหากต้องการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นควรพิจารณาแนวทางการมีส่วนร่วมร่วมกับการใช้กระบวนการ และเครื่องมือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community Based Research) เป็นตัวช่วยในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมได้
2. เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ดำเนินกระบวนการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยองในประเด็น “การห้อยโคมยี่ปิง” เฉพาะในหมู่บ้านมะกอก ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เท่านั้น ซึ่งหากต้องการทำให้วัฒนธรรมประเพณีเข้มแข็งและคงอยู่ต่อไป ผู้นำชุมชนควรหาวิธีการเชื่อมประสานการเรียนรู้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลอีก 8 หมู่บ้าน เพื่อขับเคลื่อนงานการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมไทยองให้พลังมากขึ้น

ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยในอนาคต

1. หากชาวบ้านมะกอกต้องการรื้อฟื้นและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตนเองต่อไปมีความจำเป็น ต้องเรียนรู้และติดตั้งกระบวนการวิจัยอีกทั้งเรียนรู้เครื่องมือในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จำเป็นในการค้นหาปัญหาของ ชุมชน การศึกษาชุมชนเชิงลึก ตลอดจนการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่าง มีส่วนร่วม ซึ่งจะสามารถต่อยอดเพื่อทำการวิจัยหรือดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนต่อไปได้
2. งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาประเด็นการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมเพียงประเด็นเดียว หากมีการทำงานวิจัยในชุมชนควรมีการขยายไปยังประเด็นอื่นๆ เช่น ประเด็นด้านสังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม น่าจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น
3. ในการวิจัยครั้งนี้แม้จะมีเยาวชนคนรุ่นหลังเข้ามามีส่วนร่วมแต่ยังถือว่ามีส่วนน้อย อีก ทั้งยังมีส่วนร่วมเพียงระดับของการร่วมแสดงเท่านั้นซึ่งหากจะทำการวิจัยต่อไปในอนาคตคนใน ชุมชนบ้านมะกอกควรต้องร่วมกันคิดหาแนวทางในการให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการวิจัยให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การสืบทอดวัฒนธรรมของคนไทยองจะได้ไม่สูญหายไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หุຍະพะงศ์, รุจิรา สุภาษา และวีระพงษ์ พลนิกรกิจ. (2542). *รายงานการวิจัยเพื่อประมวลองค์ความรู้ เรื่อง ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาวะ*. โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ, พระณรงค์ฤทธิ์ ขตติโย, กนก คำคำ, สุวัฒน์ ญาณะโค และชนิษฐา นิลผึ้ง. (2551). *การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่อง “การสื่อสารชุมชน”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ, สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ และทิพย์พชร ฤกษ์สุนทร. (2554). *สื่อพื้นบ้านศึกษาในสายตานิเทศศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กุลธิดา อุบุญกุล. (2555). *กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีถือศีลกินผัก จ.ภูเก็ต*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการสื่อสาร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ทองคำ จอมขันธ์เงิน. (2558, 8 พฤษภาคม). *รองประธานสภาวัฒนธรรมตำบลมะกอก.การสัมภาษณ์*.
- ทิพย์พชร ฤกษ์สุนทร. (2552). *การวิเคราะห์การปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน: ศึกษากรณีเพลงโคราช จ.นครราชสีมา*. *วารสารนิเทศศาสตร์*, ปีที่ 28 : (1), 453-461.
- เทศบาลตำบลมะกอก. (2558). *ข้อมูลสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง เทศบาลตำบลมะกอก ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558*.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2542). *การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนพร เศรษฐกุล (2537). *การคงอยู่และการปรับเปลี่ยนทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท: กรณีศึกษาหมู่บ้านของ ตำบลบวักค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยสังคม. *ไทยอง ชีวิต ศรีทธา สล่ำแผ่นดิน*. (2551). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แสง มาละแซม. (2544). *คนของย้ายแผ่นดิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิรักษ์ ธรรมเสนา (2553) . *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].